"CALENDARUL MUREŞULUI" – INSTRUMENT OF IDENTITY AND RELIGIOUS-MORAL FORMATION FOR THE ROMANIANS ON THE MUREŞ VALLEY

Antonina Silvia FRANDEŞ ANDONE
"Petru Maior" University of Târgu-Mureș

Abstract: "Calendarul Mureşului" is one of the numerous religious calendars that circulated on the Mureş Valley in the inter-war period. It was a local initiative of Dumitru Antal, the orthodox local rector of Reghin between 1925 and 1927. He considered it an instrument through which he could directly educate his believers.The main themes treated in his articles are connected to national identity and moral life. The highly number of articles dedicated to the fight againt alcoholism proves on the one hand the gravity of the problem and on the other hand the Orthodox Church' desire of saving its believers from the „claws"of this scourge.
Having in view the ideea that the majority of the villagers could hardly read and had no experience with sophisticated texts, the editor of the calendar chose as a main literary form the story or other literary genres inspired by the folklore.

Keywords: religious calendars, Orthodox Church, Mureş Valley, moral education, national identity

„Calendarul Mureşului" se înscrie în pleiada de publicaţii interbelice cu caracter religios cu circulaţie în zona Văii Mureşului. Dacă celelalte calendare prezente în zonă sunt tipărite în tipografiile aparţinătoare episcopiilor ortodoxe din Cluj sau Sibiu iar cele greco-catolice din Blaj sau Bixad, în acest caz este o iniţiativă locală a protopopului Dumitru Antal, protopopul ortodox al Reghinului în perioada 1924-1927.

O scurtă trecere în revistă a principalelor sale repere biografice argumentează legăturile sale cu meleagurile Văii Mureşului nu doar ca slujitor al bisericii ci şi ca apărător al ortodoxiei, al românismului şi promotor al unei vieţi civilizate bazate pe preceptele moralei creştine.

Protopopul Dumitru Antal (ulterior episcopul Emilian), s-a născut la 20 octombrie 1894 în Toplița. Mama sa a fost soră cu patriarhul Elie Miron Cristea. Studiile universitare le face la Academia Teologică "Andreiana" din Sibiu (1913-1916) și la Facultatea de Filosofie a Universității din Budapesta (1916-1918). În perioada budapestană a fost președintele Societății studenților români "Petru Maior". A fost protopop de Reghin (1924-1927), revizor eparhial la Cluj (1927-1933), inspector general în Ministerul Cultelor (1933-1938). La 28 octombrie 1938 a fost ales arhiereu-vicar al Mitropoliei Ungro-Vlahiei cu titlul "Târgovișteanul". Între anii 1941-1944 a fost „locțiitor" al Episcopiei Argeșului, iar apoi locotenent de arhiepiscop și mitropolit al Bucovinei (1945-1948). Din 1949 a condus Seminarul Teologic de la Mânăstirea Neamț, apoi oastea monahală de la Mănăstirea Cozia și, în cele din urmă, din 1952, pe cea de la Mănăstirea "Sfântul Prooroc Ilie" din Toplița. A fost înmormântat în ziua de 20 iunie 1971, în Toplița natală.

Deşi deţine funcţia de protopop al Reghinului doar trei ani, o slujeşte cu mult devotament. În această calitate de îndrumător spiritual îşi asumă ridicarea nivelului moral dar şi cultural al enoriaşilor prin slova tipărită. În pagina introductivă denumită "Precuvântare", redactată în 15 octombrie 1926, protopopul îşi exprimă încrederea în rostul şi rolul cărţii

BDD-A21868 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:40 UTC)

ziditoare: "Cetind cărţi poţi să înveţi multe lucruri bune şi folositoare; poţi să-ţi desfătezi sufletul cu frumuseţile unei poezii, sau a unei povestiri frumoase".[1]Pe de altă parte nu ezită să atragă atenţia că prin intermediul cărţilor păcătoase poţi "să-ţi înveninezi sufletul cu învăţături rele".[2]

După propriile-i mărturisiri[3] protopopul Dumitru Antal avea în momentul redactării calendarului o experienţă publicistică fiind în perioada 1920-1924 colaborator al "Foii Poporului" din Sibiu şi al publicaţiilor "Telegraful Român", "Revista Teologică", "Renaşterea".Cunoscând aria de circulaţie a tipăriturilor de felul calendarelor, prin conceperea unuia propriu el a venit în întâmpinarea aşteptărilor de ordin spiritual şi practic al credincioşilor de la sate. Deşi a făcut acest demers cu speranţa lansării unui proiect longeviv :"Din feliul cum va fi primit şi preţuit acest calendar îmi voi lua îndemn să continui întocmirea lui şi pe anii care vin", calendarul său se va limita la acest număr întrucât protopopul Dumitru Antal se transferă la Cluj, unde episcopul Nicolae Ivan al Clujului îl numeşte în funcţia de revizor eparhial, post ocupat din 1927 până în 1933.

Luând drept modele de întocmire ale calendarului pe cele emise de episcopii, protopopul Dumitru Antal a purces la redactarea propriului calendar incluzând rubricile atât de populare în rândul cititorilor de la sate: calendarul propriu zis cu marcarea şi explicarea sărbătorilor creştine şi legale, informaţii legate de casa regală, de tarifele poştale, lista unor cărţi folositoare, sfaturi utile pentru creşterea animalelor, lista târgurilor din Transilvania, precum şi date legate de autorităţile judeţene, de plasă sau comunale şi reclame pentru firme locale sau din ţară. Un loc aparte îl ocupă "Partea Literară" unde se regăsesc creaţii ale scriitorilor consacraţi precum George Coşbuc, Gala Galaction, Octavian Goga, George Topârceanu, Emil Gârleanu, Ion Al.Brătescu Voineşti dar şi articole preluate din alte publicaţii precum "Dumineca poporului" sau "Foaia Noastră".

Calendarul este mijlocul prin care protopopul Dumitru Antal îşi poate educa credincioşii în mod direct, de aceea nu ezită să-i avertizeze cu privire la periculoasele capcane întinse de sectarism şi bolşevism atât credinţei cât şi naţiunii. Pornind de la crezul său "Nu este un singur român creştin bun, care să nu simtă cât de concrescută îi este credinţa cu naţionalitatea lui, şi încă aşa de tare, încât dacă îi luăm unui român credinţa îl şi desnaţionalizăm", pune în atenţia cititorilor o tristă realitate "Scopul lor (n.n al sectarilor) nu este de a ne aduce credinţă mai multă, ci ca să ne fărâmiţeze neamul, să-i zdruncine unitatea, închegarea lui".

Ca sprijin al pledoariei sale antisectare aduce exemplul lui popa Petru din Hodac care pe la 1704 câştigase respectul calvinilor şi dreptul ca iobagii din Sângeorzul de Pădure să zidească o biserică. Dar, ceea ce se doreşte a fi reliefat este faptul că i s-a impus fiecărei comunităţi religioase a nu face prozelitism în rândul celeilalte, fapt total neglijat în perioada contemporană autorului.

O inedită plăsmuire a patriarhului Miron Cristea, construită în analogie cu *Fericirile* din „Predica de pe munte" a Mântuitorului Hristos, apare în paginile „Calendarului Mureşului".

Prima *fericire* recomandă poporului român să se adăpostească cu încredere sub scutul crucii creştine căci aşa va fi apărat de toate relele şi nevoile.Cu alte cuvinte Biserica este văzută ca sprijin moral,cultural, social şi naţional al românilor, indiferent de perioadele istorice pe care le traversează.

---

[1] Dumitru Antal, *Precuvântare* în *Calendarul Mureşului pe anul comun 1927*, anul I, Editat şi tipărit de Tipografia „Librăria Nouă", Reghin, 1926, p.2

[2] ibidem, p.2

[3] *ASS, dosar nr.15,f.2, 30* în Nicoleta Ploşnea, *Emilian Antal-organizator al Gărzilor naţionale româneşti de pe valea Mureşului superior* în *Angvstia 16, 2012, Istorie-sociologie, pp.168-169.*

BDD-A21868 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:40 UTC)

Cea de-a doua fericeşte poporul care „ţine la legea strămoşească”[4] , acest lucru fiind garantul dăinuirii veşnice a acelui popor.

Poporul care păstrează cu sfinţenie şi iubeşte „comorile sufleteşti” precum limba, portul, datinile, obiceiurile,cântecele are, în concepţia primul patriarh român, „viaţă trainică şi proprie”.[5]

Educaţia copiilor într-un mediu familial echilibrat va asigura viitorul luminat al unui popor, se subliniază în cea de-a patra fericire.

Cheia propăşirii unui neam este considerată pacea şi buna rânduială şi în acelaşi timp îi îndeamnă pe români să iubească munca pentru că doar aşa îşi vor asigura cele necesare vieţii.

Cumpătarea în toate, încrederea în forţele proprii sunt condiţii sine qua non pentru o viaţă sănătoasă şi echilibrată.

Nu se poate înnoi şi regenera o naţiune fără înnoirea şi regenerarea personală a fiilor ei, după cum nu se poate înnoi şi regenera o pădure fără înnoirea şi regenerarea arborilor care o alcătuiesc.

Deosebirea în această analogie stă numai în faptul, că arborii nu se pot ajuta între ei (decât numai în fabule...), câtă vreme fiii aceleiaşi naţii se pot şi se cuvine să se ajute, ca să renască într-o fiinţă comunitară nouă şi plină de viaţă.

Poporul iubitor de învăţătură este fericit de patriarh întrucât „numai prin luminarea minţii şi îmbogăţirea sufletului va putea înainta culturaliceşte şi-şi va împlini rostul său între popoarele lumii.”[6]

Prin ascultare şi slujire lui Dumnezeu, poporul va renaşte într-o obşte nouă şi fericită. O singură semeţie şi-o singură răzvrătire este încuviinţată şi sfătuită : cea împotriva păcatului. „În faţa păcatului da, să stăm semeţi şi împotriva lui să ne răzvrătim cu toată puterea, ca biruindu-l să luăm *cununa vieţii* făgăduită de Hristos ostaşilor săi. Nimeni să nu cugete întru inima sa că ascultarea şi slujirea ar umili pe om. Nu, căci rânduiala acestei lumi şi a acelei viitoare întru ascultare zace. În duhul slujirii izvorâte din conştiinţa noastră întru Hristos şi întru Naţie ne vom uni silinţele, pentru ca acestea să rodească viaţă nouă în Ţară .”[7]

La păstrarea conştiinţei unităţii spirituale a neamului, Biserica Ortodoxă Română a avut o contribuţie majoră. Ea a cultivat în sufletele credincioşilor români conştiinţa trează că ei au aceeaşi obârşie ca neam, aceeaşi credinţa şi aceeaşi limbă care-i uneşte.

Pe lângă problemele identitare *Calendarul Mureşului* abordează cu multă seriozitate chestiuni care atentau la sănătatea trupească şi integritatea morală a poporului. Astfel se aduce în prim plan păcatul beţiei publicându-se trei articole succesive pe această temă : „Cine a iscodit rachiul?”, „Cam cât se bea la noi”, „Cum se apără alte popoare de primejdiile alcoolismului”.Se prezintă o statistică (sursa nu este precizată) îngrijorătoare a consumului de alcool din Ardeal : „40 kg de vinars, 12 kg de vin şi 200 kg de bere” per locuitor pe an, exceptând copiii. De asemenea s-a constatat că numărul crâşmelor ajunsese la 20.000 iar cifra consumatorii de alcool era cam de 1,5 milioane dintr-un total de 5 milioane de locuitori. În consecinţă alcoolismul este văzut ca principala cauză a stării materiale precare a majorităţii populaţiei, îndeosebi a celei rurale, dar în acelaşi timp şi a degradării lor spirituale.

Alcoolismul, fiind în esenţă o problemă socială, implică aspecte ce ţin de istoria identificării naţionale.Crâşmarii evrei erau portetizaţi ca personaje negative tipice:„aproape 3 din 4 părţi străini, se îngraşă cu munca băută a beţivilor”.

---

[4] Miron Cristea, *Fericirile Neamului Românesc* în *Calendarul Mureşului*,Tipografia „Librăria Nouă” Reghin,1927, p.83

[5] ibidem, p.83

[6] ibidem, p.84

[7] Nicolae Colan , *Ortodoxia şi renaşterea naţională* în revista *Viaţa ilustrată* ,nr.3, 1939, p.5

BDD-A21868 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:40 UTC)

Pentru a fi şi mai elocventă acestă stare de fapt se aduce ca sprijin cartea „Împotriva beţiei" a Patriarhului Miron Cristea. Plin de amărăciune, patriarhul constata că numărul cârciumilor a sporit atât în Ardeal cât şi în Bucovina chiar cu concursul autorităţilor. Mai mult autorităţile amintite, catalogate „fără milă", „au făcut adevărate colonizări de neromâni, care au început să exploateze pe autohtoni". Referinţa se face tot la evrei, care, prin tradiţie se ocupau cu negustoria şi cămătăria, starea lor materială superioară celei a majorităţii populaţiei fiind pusă pe seama unor presupuse înşelătorii şi hoţii.Dovezi clare aduce în acest sens patriarhul Miron Cristea, informat la rândul său de subprefectul unui judeţ: în urma unor analize s-a dovedit că rachiul conţinea var sau vitriol.Toate aceste atentate la sănătatea, starea socială şi materială a românilor cu repercursiuni asupra integrităţii lor morale şi spirituale, nu au putut fi trecute cu vederea de Biserică, care şi-a exprimat vehement poziţia. Cu durere se concluziona că neamul nostru era ruinat „cu precugetare".

Drept urmare scumpirea băuturilor alcoolice era considerată binevenită ca măsură de reducere a consumului de alcool.Se recomandă adoptarea modelului altor popoare care s-au mai confruntat cu această problemă.Se aminteşte de eşecul american al prohibiţiei şi se elogiază sistemul suedez de succes în stăvilirea beţiei. Acesta a acţionat pe fondul unei populaţii cu un nivel cultural ridicat întrucât analfabetismul era eradicat şi fiecare familie lectura frecvent pe lângă Biblie „tot felul de cărţi ,un călindar şi câte o foaie săptămânală, ca să ştie ce se întâmplă în lume şi în ţară."[8]

Conducătorii, preoţii, învăţătorii şi medicii şi-au unit forţele pentru a găsi soluţii viabile pentru scăparea ţării de plaga alcoolismului.După încercări nereuşite, în 1909, în timpul unei greve muncitoreşti, s-a luat decizia opririi comercializării oricărei băuturi alcoolice şi rezutatele au fost uimitoare.Ulterior medicul Ion Bratt a propus şi promovat reglementarea vânzării de alcool.Legea prevedea următoarele: numai statul putea comercializa băuturi alcoolice; introducerea unei „cărţi" pe baza căreia cetăţenii peste 18 ani, care nu s-au îmbătat niciodată şi nu au fost pedepsiţi de justiţie, puteau cumpăra alcool; în restaurante puteau comanda băuturi (maxim un litru) doar cei care comandau şi mâncare. Deşi astfel de demersuri au fost costisitoare pentru stat, reuşita sistemului a compensat cheltuielile şi a adus Suediei „cuminţenia, fericirea şi buna stare materială" râvnite şi de alte ţări.Autorul articolului recomandă autorităţilor române aplicarea unor măsuri similare pentru a face şi ţării noastre „un mare bine".

Pornind de la ideea că locuitorii satelor în marea lor majoritate de-abia erau alfabetizaţi şi nu aveau exerciţiu în lecturi mai sofisticate, redactorii calendarelor propuneau ca formă predilectă povestirea sau alte genuri literare inspirate din folclor.

Calendarul Mureşului propune o variantă de legendă cu aceeaşi tematică, prelucrată după Tolstoi. În acest caz protagoniştii sunt diavolul, un ţăran sărac şi Lucifer.

Ţăranul a plecat la câmp doar cu o bucată de pâine.La amiază, ostenit şi flămând, nu mai găseşte pâinea. Necuratul o furase cu gândul că omul se va supăra şi va înjura. Însă, spre necazul său, ţăranul se sătură cu apă şi în loc să blesteme, zise: „s-o mănânce sănătos".

După cele întâmplate dracul se duse în iad şi-i povesti lui Lucifer întâmplarea, care, îl acuză de incompetenţă şi-i impune o perioadă de trei ani ca termen de ispitire şi pierzanie a ţăranului cu pricina. Neîndeplinirea acestei sarcini ducea la pedeapsă: scăldarea în apă sfinţită. Speriat de această perspectivă, diavolul, a luat chip de flăcău şi a intrat slugă la ţăran.Obţinând recolte bune omul, sfătuit de flăcăul-diavol, prepară rachiu din grâne.Totodată oamenii fură iniţiaţi în consumul de alcool, fapt considerat de diavol ca o izbândă a sa. Diavolul, însoţit de căpetenia întunericului, au urmărit apoi comportamentul ţăranului şi a apropiaţilor lui , influenţaţi fiind de băuturile consumate.Orice urmă de bună voinţă dispăruse

[8] *Cum se apără alte popoare de primejdiile alcoolismului* în *Calendarul Mureşului pe anul comun 1927,*Tipografia „Librăria Nouă", Reghin, 1926, pp.71-72

BDD-A21868 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:40 UTC)

fiind înlocuită de înjurături, răutate, viclenie, violenţă, într-un cuvânt - degradare umană. În schimb sângele dobitocesc a ieşit la iveală, oamenii băutori comportându-se pe rând vicleni ca vulpile, turbaţi ca lupii, şi-n cele din urmă josnici ca porcii. Diavolul a explicat că toate acestea erau urmările bogăţiei pentru că din excesul de bucate s-a făcut rachiu, iar cei bogaţi se gândeau mai mult cum să petreacă decât săracii. Diavolul a fost răsplătit pentru această „invenţie"distrugătoare de oameni cu o funcţie mai înaltă.

Iată cum, prin modalităţi literare de inspiraţie folclorică, Biserica încerca să transmită credincioşilor precepte morale şi de conduită, arătându-le că alcoolul avea origini diavoleşti iar consumul nemăsurat al acestuia duce la dezumanizare.

Abundenţa articolelor dedicate luptei împotriva alcoolismului dovedesc pe de o parte faptul că problema atinsese cote înalte de gravitate, iar pe de altă parte Biserica dorea cu ardoare să-şi salveze credincioşii din ghearele acestui flagel, şi-şi mobiliza toată forţa în această direcţie.

Calendarele populare, predicile şi lucrările cu caracter moral au jucat un rol esenţial în educaţia oamenilor de rând, dar şi a clerului de la nivel parohial. Este vorba atât de pregătirea spirituală propriu-zisă cât şi de formare morală şi identitară a credincioşilor, mai ales într-o societate fragmentată din punct de vedere confesional şi naţional. Aceste lucrări dezvăluie un dialog permanent cu societatea, ele având ca scop accentuarea gradului de conştientizare şi asimilare de către credincioşi a valorilor unui popor civilizat.

Circulaţia „Calendarului Mureşului" în zona Văii Mureşului este dovedită de păstrarea unor exemplare ale acestuia în Biblioteca Municipală „Petru Maior" Reghin, în Biblioteca Mănăstirii Topliţa dar şi în biblioteci parohiale din zonă, fapt ce dovedeşte că la vremea apariţiei sale a fost lecturat, analizat, întregind universul cultural şi spiritual al creştinilor ortodocşi de pe aceste plaiuri.

Bibliografie:

Publicaţii:

- *Calendarul Mureşului pe anul comun 1927*, anul I, Editat şi tipărit de Tipografia „Librăria Nouă", Reghin, 1926;

Articole:

- Nicoleta Ploşnea, *Emilian Antal-organizator al Gărzilor naţionale româneşti de pe valea Mureşului superior* în *Angvstia 16, 2012;*
- Nicolae Colan , *Ortodoxia şi renaşterea naţională* în revista *Viaţa ilustrată* ,nr.3, 1939.

BDD-A21868 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:40 UTC)